యజ్ఞోపవీత ధారణా విధి

(Dr. R. లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి, M.D. హన్మకొండ "ఆర్షధర్మం
జూలై 1988 సంచిక లో ప్రచురితం)

శ్లో॥ అపవిత్రః పవిత్రో వా సర్వావస్థాంగతోపి వా
యస్స్మరేత్పుండరీకాక్షం స బాహ్యాభ్యంతరశ్శుచిః॥
(పై మంత్రము తో పుండరీకాక్షుని స్మరిస్తూ అభిమంత్రిత జలమును ప్రోక్షణ చేయవలయును)

ఓం కేశవాయ స్వాహా, ఓం నారాయణాయ స్వాహా, ఓం మాధవాయ స్వాహా (ఈ ~~[illegible]~~ నామములను ప్రతిసారికి ఉద్ధరిణె (చెంచా) తో మూడు మార్లు నీరు త్రాగవలయును) ఓం గోవిందాయ నమః అని అరచేతిలో నీరు పోసుకొని హరివాణము (పెద్ద తాంబాళము లో వదలవలెను.

విష్ణవే నమః, మధుసూదనాయ నమః, త్రివిక్రమాయ నమః, వామనాయ నమః, శ్రీధరాయ నమః, హృషీకేశాయ నమః, పద్మనాభాయ నమః, దామోదరాయ నమః, సంకర్షణాయ నమః, వాసుదేవాయ నమః, ప్రద్యుమ్నాయ నమః, అనిరుద్ధాయ నమః, పురుషోత్తమాయ నమః, అధోక్షజాయ నమః, నారసింహాయ నమః, అచ్యుతాయ నమః, జనార్దనాయ నమః, ఉపేంద్రాయ నమః, హరయే నమః, శ్రీకృష్ణాయ నమః

పృథివ్యాః మేరుపృష్ఠ ఋషిః కూర్మో దేవతా సుతలం ఛందః ఆసనే వినియోగః (అని చెప్పి కూర్చున్న పీట క్రింద అక్షతలు వేసుకొనవలెను) అనంతాసనాయ నమః॥ ప్రణవస్య పరబ్రహ్మ ఋషిః, పరమాత్మా దేవతా, దైవీ గాయత్రీ ఛందః ప్రాణాయామే వినియోగః॥

ఓం భూః ఓం భువః ఓగం సువః ఓం మహః ఓం జనః ఓం తపః ఓగం సత్యం, ఓం తత్సవితుర్వ

రేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి, ధియో యోనః ప్రచోదయాత్॥ ఓం ఆపో జ్యోతీ రసోఽమృతం బ్రహ్మ భూర్భువస్సువరోమ్॥ (అని ప్రాణాయామము చేయవలెను.

సంకల్పం:- శుభాభ్యుదయార్థం చ, శుభే శోభనే ముహూర్తే అస్యాం పృథివ్యాం జంబూద్వీపే, భరత ఖండే, మేరోర్దక్షిణ దిగ్భాగే, శ్రీశైలాద్వాయవ్యదేశే, కృష్ణా గోదావర్యోః మధ్యప్రదేశే, లక్ష్మీనివాస గృహే, సమస్త దేవతా బ్రాహ్మణ హరిహర సన్నిధౌ, బ్రహ్మణః ద్వితీయపరార్థే శ్వేతవరాహకల్పే, వైవస్వత మన్వంతరే కలియుగే, ప్రథమపాదే, అస్మిన్ వర్తమాన వ్యావహారిక చాంద్రమానేన శ్రీ ____ నామ సంవత్సరే ____ ఆయనే ____ ఋతౌ, ____ మాసే ____ పక్షే, ____ తిథౌ ____ వాసరే, శుభ వాసరే, శుభ నక్షత్రే, శుభ యోగే, శుభకరణ ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభతిథౌ॥

మమ ఉపాత్త దురితక్షయద్వారా శ్రీ పరమేశ్వర ముద్దిశ్య, శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం, శ్రౌత స్మార్త నిత్య నైమిత్తిక కామ్య కర్మానుష్ఠాన యోగ్యతా సిద్ధ్యర్థం యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే॥

యజ్ఞోపవీత ~~[illegible]~~ సూత్రకరణము.

~~[illegible]~~ బ్రహ్మజ్ఞానగోచరో మమదేవో బ్రహ్మాత్రిష్టుప్ ఛందః, సూత్రకరణే వినియోగః॥

ఓం బ్రహ్మ జజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతః

సురుచో వేన ఆవః। స బుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాః సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః॥ ఇదం విష్ణుః కాణ్వో మేధాతిథిర్విష్ణుర్గాయత్రీ। సూత్రావర్తీకరణే వినియోగః॥ ఓం ఇదం విష్ణుర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం, సమూఢమస్య పాంసురే॥ త్ర్యంబకం వైతాన వరుణ ఋషిః త్రిష్టుప్ ఛందః॥ గ్రంథి బంధనే వినియోగః॥ ఓం త్ర్యంబకం యజామహే సుగంధిం పుష్టివర్ధనం। ఉర్వారుకమివ బంధనాన్మృత్యోర్ముక్షీయ మామృతాత్॥ యజ్ఞోపవీతం పవిత్రం వర్తి విధాయ॥

యజ్ఞోపవీత మార్జనం

దేవస్యత్వేతి యజ్ఞోపవీత మార్జనము॥ ఓం దేవస్యత్వా సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం ~~[illegible]~~ ఆదదే॥ (అని యజ్ఞోపవీతమును [illegible] [illegible] ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ ఇతి చ లక్ష్మీః పవమాన సువర్జన ఇత్యనువాకేన యజ్ఞోపవీతం మార్జయిత్వా॥ (యజ్ఞోపవీతమును ఉదకముచే [illegible] కుడిచేతి [illegible] యజ్ఞోపవీతముపై జలము చల్లవలయును)

1. ఓం ఆపో హిష్ఠా మయో భువః। తా న ఊర్జే దధాతన। మహే రణాయ చక్షసే। యో వః శివతమో రసః। తస్య భాజయతేహ నః। ఉశతీరివ మాతరః। తస్మా అరంగమామ వః। యస్య క్షయాయ

య జిన్వథ। ఆపో జనయథా చ నః॥

2. ఓం హిరణ్యవర్ణాశ్శుచయః పావకా యాసు జాతః కశ్యపో యాస్వింద్రః। అగ్నిం యా గర్భం దధిరే విరూపాస్తా న ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవంతు॥ ఓం యాసాగ్ం రాజా వరుణో యాతి మధ్యే సత్యానృతే అవపశ్యం జనానాం। మధుశ్చుతశ్శుచయో యాః పావకాస్తా న ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవంతు॥ ఓం యాసాం దేవా దివి కృణ్వంతి భక్షం యా అంతరిక్షే బహుధా భవంతి। యాః పృథివీం పయసోందంతి శుక్రాస్తా న ఆపశ్శగ్ం స్యోనా భవంతు॥ ఓం శివేన మా చక్షుషా పశ్యతాపశ్శివయా తనువోప స్పృశత త్వచం మే। సర్వాగ్ం అగ్నీగ్ం రప్సుషదో హువే వో మయి వర్చో బలమోజో నిధత్త॥

3. ఓం పవమానస్సువర్జనః। పవిత్రేణ విచర్షణిః। యః పోతా స పునాతు మా। పునంతు మా దేవజనాః। పునంతు మనవో ధియా। పునంతు విశ్వ ఆయవః। జాతవేదః పవిత్రవత్। పవిత్రేణ పునాహి మా। శుక్రేణ దేవ దీద్యత్। అగ్నే క్రత్వా క్రతూగ్ం రను। యత్తే పవిత్రమర్చిషి। అగ్నే వితతమంతరా। బ్రహ్మ తేన పునీమహే। ఉభాభ్యాం దేవ సవితః। పవిత్రేణ సవేన చ। ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే। వైశ్వదేవీ పునతీ

దేవ్యాగాత్। యస్యై బహ్వీస్తనువో వీతపృష్ఠాః। తయా మదంతః సధమాద్యేషు। వయగ్ం స్యామ పతయో రయీణాం। వైశ్వానరో రశ్మిభిర్మా పునాతు। వాతః ప్రాణేనేషిరో మయోభూః। ద్యావాపృథివీ పయసా పయోభిః। ఋతావరీ యజ్ఞియే మా పునీతాం। బృహద్భిః సవితస్తృభిః। వర్షిష్ఠైర్దేవ మన్మభిః। అగ్నే దక్షైః పునాహి మా। యేన దేవా అపునత। యేనాపో దివ్యం కశః। తేన దివ్యేన బ్రహ్మణా। ఇదం బ్రహ్మ పునీమహే॥ యః పావమానీరధ్యేతి। ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసం। సర్వగ్ం స పూతమశ్నాతి। స్వదితం మాతరిశ్వనా। పావమానీర్యో అధ్యేతి। ఋషిభిస్సంభృతగ్ం రసం। తస్మై సరస్వతీ దుహే। క్షీరగ్ం సర్పిర్మధూదకం। పావమానీస్స్వస్త్యయనీః। సుదుఘా హి పయస్వతీః। ఋషిభిస్సంభృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితం। పావమానీర్దిశంతు నః। ఇమం లోకమథో అముం। కామాన్ సమర్ధయంతు నః। దేవీర్దేవైః సమాభృతాః। పావమానీస్స్వస్త్యయనీః। సుదుఘా హి ఘృతశ్చుతః। ఋషిభిః సంభృతో రసః। బ్రాహ్మణేష్వమృతగ్ం హితం। యేన దేవాః పవిత్రేణ। ఆత్మానం పునతే సదా।

తేన సహస్రధారేణ। పావమాన్యః పునంతుమా।
ప్రాజాపత్యం పవిత్రం। శతోద్యామగ్ం హిరణ్మయం।
బ్రహ్మ వీతం। తేన బ్రహ్మ విదో వయం। పూతం బ్రహ్మ
పునీమహే। ఇంద్రః సునీతీ సహ మా పునాతు।
సోమః స్వస్త్యా వరుణః సమీచ్యా॥ యమోరా
జా ప్రమృణాభిః పునాతుమా। జాతవేదా
మూర్జయంత్యా పునాతు॥ (అని పఠిస్తూ
మార్జన చేసిన తర్వాత, అస్త్రం ఫట్ అనగా
ఎడమ చేతిలో నున్న యజ్ఞోపవీతములను
కుడి చేతి 3 సార్లు దిగ్బంధించి, ~~జంది~~ జంది
ములను చేతి నుండి తీసి ఎడం కాళ్ళకు తీసికొని
ఈ క్రింద చెప్పబడిన మంత్రములను పఠిస్తూ
కుడి చేతి మధ్య వ్రేలితో చుట్టబడిన
యజ్ఞోపవీతములను తిప్పవలెను.)

1. ఓం భూరగ్నించ పృథివీంచ మాంచ।
త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్ సంవత్సరంచ। ప్రజాపతి
స్త్వా సాదయతు। తయా దేవతయాంగిరస్వ
ద్ధ్రువా సీద॥

2. ఓం భువో వాయుం చ ~~[illegible]~~ చాంతరిక్షం చ
మాంచ। త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్ సంవత్సరంచ।
ప్రజాపతిస్త్వా సాదయతు। తయా దేవతయా
ంగిరస్వద్ధ్రువా సీద॥

3. ఓం సువరాదిత్యంచ దివంచ మాంచ।
త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్ సంవత్సరంచ। ప్రజాపతి
స్త్వా సాదయతు। తయా దేవతయాంగిరస్వ

ద్ధ్రువా సీద॥

4. ఓం భూర్భువస్సువశ్చంద్రమసంచ దిశశ్చ
మాంచ। త్రీగ్ంశ్చ లోకాన్ సంవత్సరంచ। ప్రజా
పతిస్త్వా సాదయతు। తయా దేవతయాంగిర
స్వద్ధ్రువా సీద॥

యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠాపన

పూర్వోక్త ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం
శుభతిథౌ, శ్రీ పరమేశ్వర ముద్దిశ్య శ్రీ పరమేశ్వర
ప్రీత్యర్థం, యజ్ఞోపవీత ప్రతిష్ఠాం, పూజాంచ
కరిష్యే - ఇతి సంకల్ప్య - (అని పూజకు సంకల్పం
చేసి, పూజకు ముందు నవ తంతువులతో కూడిన
యజ్ఞోపవీతము నందు, ఒక్కొక్క తంతువునందు
ఒక్కొక్క అధిష్ఠాన దేవతను స్మరించి చేయు
చున్నాను దానినే ప్రతిష్ఠ చేయుదమని భావము.

1. ఓంకారం:- ఓంకారం ప్రథమ తంతౌ న్యసామి
॥ ఓం నమశ్శివాయ చ శివతరాయ చ॥ లేదా
॥ ~~ॐ~~ ఓం భూర్భువస్సువః తత్సవితుర్వరేణ్యం
భర్గో దేవస్య ధీమహి ధియో యోనః ప్రచో
దయాత్॥

2. అగ్నిం:- అగ్నిం ద్వితీయ తంతౌ న్యసామి.
॥ ఓం అగ్నిం దూతం వృణీమహే। హోతారం
విశ్వవేదసం। అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుం॥

3. సోమం:- సోమం తృతీయ తంతౌ న్యసామి
॥ ఓం సోమో ధేనుగ్ం సోమో అర్వంతమా

సోమో వీరం కర్మణ్యం దదాతు। సాదన్యం విదథ్యగ్ం సభేయం। పితృశ్రవణం యో దదాశదస్మై॥

4. నాగాన్ :- నాగాన్ చతుర్థలాంతౌ న్యసామి.

॥ ఓం నమో అస్తు సర్పేభ్యో యే కే చ పృథివీమను। యే అంతరిక్షే యే దివి తేభ్యస్సర్పేభ్యో నమః॥

5. పితౄన్ :- పితౄన్ పంచమలాంతౌ న్యసామి.

॥ ఓం ఉదీరతామవర ఉత్పరాస ఉన్మధ్యమాః పితరః సోమ్యాసః। అసుం య ఈయురవృకా ఋతజ్ఞాస్తే నోఽవంతు పితరో హవేషు॥

6. ప్రజాపతిం :- ప్రజాపతిం షష్ఠమలాంతౌ న్యసామి.

॥ ఓం ప్రజాపతే న త్వదేతాన్యన్యో విశ్వా జాతాని పరితా బభూవ। యత్కామాస్తే జుహుమస్తన్నో అస్తు వయగ్గ్ం స్యామ పతయో రయీణామ్॥

7. వాయుం :- వాయుం సప్తమలాంతౌ న్యసామి.

॥ ఓం తవ వాయవృతస్పతే త్వష్టుర్జామాతరద్భుత। అవాగ్ంస్యావృణీమహే॥

8. ఇంద్రం :- ఇంద్రం అష్టమలాంతౌ న్యసామి

॥ ఓం ఇంద్రం వో విశ్వతస్పరి హవామహే జనేభ్యః। అస్మాకమస్తు కేవలః॥

9. విశ్వాన్ దేవాన్ :- విశ్వాన్ దేవాన్ నవమలాంతౌ న్యసామి

॥ ఓం విశ్వే దేవాస ఆగత శృణుతా మ ఇమగ్ం హవం। (*) యే అంతరిక్షే య ఉప ద్యవిష్ఠ। యే అగ్నిజిహ్వా ఉత వా యజత్రా ఆసద్యాస్మిన్ బర్హిషి మాదయధ్వం॥

చాతుర్వేద న్యాసం

1. ఓం అగ్నిమీళే పురోహితం యజ్ఞస్య దేవ మృత్విజం॥ హోతారం రత్నధాతమం॥ ఋగ్వేదం ప్రథమదరికే న్యసామి॥

2. ఓం ఇషే త్వోర్జే త్వా వాయవస్స్థోపాయవస్స్థ దేవో వస్సవితా ప్రార్పయతు శ్రేష్ఠతమాయ కర్మణ ఆప్యాయధ్వమఘ్నియా దేవభాగమూర్జస్వతీః పయస్వతీః ప్రజావతీరనమీవా అయక్ష్మా మా వస్తేన ఈశత మాఘశగ్ంసో రుద్రస్య హేతిః పరి వో వృణక్తు ధ్రువా అస్మిన్ గోపతౌ స్యాత బహ్వీర్యజమానస్య పశూన్ పాహి॥ యజుర్వేదం ద్వితీయదరికే న్యసామి॥

3. ఓం అగ్న ఆయాహి వీతయే గృణానో హవ్యదాతయే। నిహోతా సత్సి బర్హిషి॥ సామవేదం తృతీయదరికే న్యసామి॥

(*) ఏదం బర్హిర్నిషీదత॥ విశ్వేదేవాశ్శృణుతేమగ్ం హవం

4. శన్నో దేవీరభిష్టయ ఆపో భవంతు పీతయే | శంయోరభిస్రవంతు నః || అథర్వవేదం గాంధ్యస్సామి ||

యజ్ఞోపవీత పూజ

ధ్యానం:- యజ్ఞోపవీతాభిమాని దేవతాం గాయత్రీం ధ్యాయేత్ ||

ముక్తావిద్రుమ హేమనీల ధవళచ్ఛాయైర్ముఖైస్త్రీక్షణైః | యుక్తామిందునిబద్ధ రత్నమకుటాం తత్త్వార్థ వర్ణాత్మికాం | గాయత్రీం వరదాభయాంకుశ కశాం శుభ్రం కపాలం గదాం | శంఖం చక్రమథారవిందయుగళం హస్తైర్వహంతీం భజే || యజ్ఞోపవీత దేవతాభ్యో నమః | ధ్యానం సమర్పయామి; ఆవాహనం స...మి || ఆసనం, పాద్యం, అర్ఘ్యం, ఆచమనీయం, స్నానం, వస్త్రం, గంధం, పుష్పం, హరిద్రా చూర్ణం, కుంకుమం, సుగంధ పరిమళ ద్రవ్యాణి, అక్షతాన్ సమర్పయామి || పుష్పైః పూజయామి, ధూపమాఘ్రాపయామి, దీపం దర్శయామి, నైవేద్యం నివేదయామి, తాంబూలం సమర్పయామి, సువర్ణ పుష్ప దక్షిణాం సమర్పయామి, నీరాజనం సమర్పయామి, మంత్రపుష్పం సమర్పయామి, నమస్కారం సమర్పయామి - ఈ విధంగా షోడశోపచార పూజ చేసిన పిదప, యజ్ఞోపవీతమును కడిగి తొడపై బ్రహ్మయజ్ఞము చేయు విధమున చెప్పవలెను. ఈ మంత్రము

పఠించవలెను.

ఓం బ్రహ్మజజ్ఞానం ప్రథమం పురస్తాద్విసీమతస్సురుచో వేన ఆవః | స బుధ్నియా ఉపమా అస్య విష్ఠాస్సతశ్చ యోనిమసతశ్చ వివః || ప్రాణానాం గ్రంథిరసి రుద్రో మా విశాంతకః | తేనాన్నేనాప్యాయస్వ | నమో ~~[illegible]~~ రుద్రాయ విష్ణవే మృత్యుర్మే పాహి ||

సూర్యదర్శనం-

ఈ క్రింది మంత్రము పఠిస్తూ యజ్ఞోపవీతమును సూర్యునికి చూపెట్టవలెను.

|| ఉద్వయం తమసస్పరి పశ్యంతో జ్యోతిరుత్తరం (*) | ఉదుత్యం జాతవేదసం దేవం వహంతి కేతవః | దృశే విశ్వాయ సూర్యం || చిత్రం దేవానాముదగాదనీకం చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యాగ్నేః | ఆప్రా ద్యావాపృథివీ అంతరిక్షం సూర్య ఆత్మా జగతస్తస్థుషశ్చ || తచ్చక్షుర్దేవహితం పురస్తాచ్ఛుక్రముచ్చరత్ | పశ్యేమ శరదశ్శతం జీవేమ శరదశ్శతం నందామ శరదశ్శతం మోదామ శరదశ్శతం భవామ శరదశ్శతం శృణవామ శరదశ్శతం ప్రబ్రవామ శరదశ్శతమజీతాస్స్యామ శరదశ్శతం జ్యోక్చ సూర్యం దృశే ||

యజ్ఞోపవీతమును ఇట్లు దర్శయిత్వా (సూర్యునికి చూపి) పిదప గాయత్రి జపము యథాశక్తిగా మీకు తోచినంతగా చేయవలెను.

అస్య పూర్వోక్త ఏవం గుణ విశేష ...

(*) దేవం దేవత్రా సూర్యమగన్మ జ్యోతిరుత్తమం

విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ॥ శ్రీ పరమేశ్వర ప్రీత్యర్థం
గాయత్రీ జప మహం కరిష్యే॥

గాయత్రీ మంత్రము-

ఓం భూర్భువస్సువః, తత్సవితుర్వరేణ్యం భర్గో దేవస్య ధీమహి। ధియో యోనః ప్రచోదయాత్॥ ఈ విధముగ గాయత్రీ మంత్ర జపము చేసి, పిదప.

అనేన గాయత్రీ మంత్ర జపేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వరః సుప్రీతో వరదో భవతు (అని నీళ్ళు వదలవలెను) తత్సత్ పరమేశ్వరార్పణమస్తు॥

యజ్ఞోపవీత ధారణము-

ఆచమ్య॥ కేశవాయ స్వాహా... శ్రీకృష్ణాయ నమః॥ అథ యజ్ఞోపవీత మంత్రస్య (పరబ్రహ్మ పరమాత్మ ఋషిః త్రిష్టుప్) పరబ్రహ్మ ఋషిః। త్రిష్టుప్ ఛందః - త్రిగుణాత్మకో దేవతా - శ్రౌత స్మార్త విహిత కర్మానుష్ఠాన అధికార సిద్ధ్యర్థం యజ్ఞోపవీత ధారణే (పరిధానే) వినియోగః - అని చెప్పి

" ఓం యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం ప్రజాపతేర్యత్సహజం పురస్తాత్। ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం యజ్ఞోపవీతం బలమస్తు తేజః॥ (ఇతి మంత్రేణ [illegible] యుక్తిల్యా॥ పశ్చాల్ల్యాం తే ధారయేత్॥) అను మంత్రమును పఠిస్తూ యజ్ఞోపవీతమును కుడి చేతికి లోపలగా కాని ఆ చేతిపై కెత్తి

లోపలగా దించి ఎడమ భుజముపై నుండి ఎడమ [illegible] ను ధరించవలెను.

ఈ విధముగా బ్రహ్మచారి ఒక యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను. గృహస్థు మరల ఆచమనము చేసి ద్వితీయ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను. ఉత్తరీయార్థం తృతీయ యజ్ఞోపవీత ధారణం కరిష్యే అని సంకల్పించి, మూడవ యజ్ఞోపవీతమును ధరించవలెను.

(శ్లో॥ దద్యాత్ కాంచన మథవా [illegible] యజ్ఞోపవీత మేల దేవ విశిష్టం. [illegible] సం [illegible] వేదం [illegible] శ్లో॥ యజ్ఞోపవీతే ద్వే ధార్యే శ్రౌతే స్మార్తే చ కర్మణి తృతీయముత్తరీయార్థం వస్త్రాభావే తదిష్యతే గృహస్థస్య [illegible] యజ్ఞోపవీత [illegible] దేవ [illegible]॥)

అటు తరువాత ఆచమనము చేసి, ప్రాణాయామము చేసి, పూర్వోక్త ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్టాయాం శుభ తిథౌ॥ మమ [illegible] దోష ద్వారా నూతన యజ్ఞోపవీత ధారణాంగత్వేన గాయత్రీ మంత్ర జప మహం కరిష్యే॥ అని చెప్పవలెను. తరువాత [illegible] యజ్ఞోపవీతములను కలిపి యథాశక్తి గాయత్రీ జపము, దశ, శత, అష్టోత్తర శతము, అష్టోత్తర సహస్రమైనను చేయవలెను. అటు తర్వాత అనేన జపేన భగవాన్ సర్వాత్మకః శ్రీ పరమేశ్వరః సుప్రీతో వరదో భవతు - తత్సత్ పరమేశ్వరార్పణ

ర్ప్రదామస్తు ॥ అని ఉదకము విడువవలెను.

పిమ్మట ఆచమనము చేసి "ఉపవీతం భిన్నతంతుం జీర్ణం కశ్మల దూషితం। విసృజామి జలే(యశో) బ్రహ్మవర్చో దీర్ఘాయురస్తు మే॥ (యజ్ఞోపవీతం పరమం పవిత్రం। వేదాంతే వేద్యంచ పరం నిధానం॥ ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం। జీర్ణోపవీతం విసృజన్తు తేజః॥ పవిత్రమంత్రం యదిదం జీర్ణవంతం। వేదాంతమగ్ర్యం పర బ్రహ్మరూపం। ఆయుష్యమగ్ర్యం ప్రతిముంచ శుభ్రం। జీర్ణోపవీతం విసృజన్తు తేజః॥) అను శ్లోకము పఠిస్తూ జాగ్రత్తగా మెడలోయజ్ఞోపవీతమును మెల్లగా తీసి, జలములోగాని, లేక యింటి పైగాని విసిరి చెట్లకు బదులు ప్రదేశములో వేయవలెను.

తర్వాత రెండు పర్యాయములు ఆచమనము చేయవలెను.

*సూచిక— నూతన యజ్ఞోపవీతము ధరించుటకు ముందు అర్ఘ్యప్రదానము వరకు సంధ్యావందన కర్మనాచరించి, యజ్ఞోపవీతమును ధరించి, పిమ్మట మిగిలిన సంధ్యావందనము పూర్తి చేయవలెను.

యజ్ఞోపవీత సంఖ్య (అన్యమతం)

ప్రథమం బ్రహ్మచర్యంచ ద్వితీయంచోత్తరం తథా।
తృతీయం కర్మసూత్రంచ వస్త్రాభావేచ తుర్యకం॥

తంతు దేవతావాహనము

ఓంకారోగ్నిశ్చ నాగశ్చ సోమః పితృ ప్రజాపతి।
వాయుస్సూర్యో విశ్వేదేవా నవైతా తంతు దేవతా॥

కొన్ని కారికలు

1\. ఉపవీతం యజ్ఞసూత్రం ప్రోద్ధృతే దక్షిణే కరే।
ప్రాచీనావీత మిత్యుక్తం నివీతం కంఠలమ్బితమ్॥
(అమర కోశం)

2\. దక్షిణే బాహుమూలే తు ధృత్వా వామస్కంధే నివేశితం।
యజ్ఞోపవీతమిత్యుక్తం దేవకార్యోపశస్యతే॥
(హేమాద్రి - భరద్వాజః)

3\. మానుష్యం సవ్యాంసక్తం మైథునే పృష్ఠభాగినః।
ఋషీణాం గళమాసక్తం నివీతం త్రివిధం స్మృతః॥
(గౌతమ ధర్మసూత్రం)

4\. మూత్రేషు దక్షిణే కర్ణే పురీషే వామకర్ణకే।
ఉపవీతం సదా ధార్యం మైథునే తూపవీతవత్॥
(ఆహ్నిక కారిక)

5\. మూత్రే దక్షిణే కర్ణే పురీషే వామకర్ణకే।
ధారయేత్ బ్రహ్మసూత్రంతు మైథునే వ్యుపవీతవత్
(సాయంకోమ స్మృతి)

6\. యజ్ఞోపవీత సంస్కారం వినా యే హి ద్విజాతయః।
పాదోదకం సురాతుల్యం కర్తుం తులసిదళం॥
కాక విష్ఠాన్నమంత్రస్య పిండదానం పితుర్భవేత్।
గోమాంసం జపతాం తస్య జలం సూకర రక్తవత్॥
(నారద సంహిత)

7\. యజ్ఞోపవీతం కుర్వీత సూత్రేణ నవతాంతవం।
దేవాస్తత్ర ప్రవక్ష్యామి సమ్యక్తాభిర్యుతాః స్మృతాః॥
ఓంకారః ప్రథమే తంతౌ ద్వితీయేగ్నిస్తథైవ చ।
తృతీయే నాగదైవత్యం చతుర్థే సోమదేవతా॥
పంచమే పితృదైవత్యం షష్ఠే చైవ ప్రజాపతిః।
సప్తమే మారుతశ్చైవ అష్టమే సూర్య ఏవ చ।
సర్వే దేవాస్తు నవమే ఇత్యేతాస్తంతు దేవతాః॥

8\. ఉచ్ఛిష్టం తోరణం భిన్నం వికీర్ణం విధవాకృతం।
భుక్తముక్తరేల్యా న ధార్యేయ సప్తతంతూన్నధారయేత్

9\. విధవా రచితం సూత్రమనధ్యాయకృతం చ యేత్।
విచ్ఛిన్నం వా ప్యధోయాతం భుక్త్వా నిర్మిత ముత్సృజేత్
(స్కాందం) — జైమిని

10. ఆకటేస్తత్త్వయోనాం స్యాద్దైర్ఘ్యం తావత్ సితం తథా।
ఆయుర్హ్రాస్యతి హ్రస్వమతి దైర్ఘ్యం తపోహరం॥
సిద్ధార్థ ఫలమానేన స్థూలం స్యాదుపవీతకం।
యశోహంతి మతి స్థూల మతి సూక్ష్మం ధనాపహం॥
(స్మృతి ప్రకాశము)

11. స్తనం దాదినాభి పర్యంతం బ్రహ్మసూత్రం పవిత్రకం।
న్యూనే రోగప్రవృత్తిస్స్యాదధికే ధర్మనాశనం॥
ఆయుష్కామస్సదా కుర్యాద్బహూ యజ్ఞోపవీతకం।
పంచ వా పుత్రకామస్స్యాద్దర్థికామస్తథైవ చ॥
(పరాశరుడు)

12. యజ్ఞోపవీతే ద్వే ధార్యే శ్రౌతే స్మార్తేత కర్మణి।
తృతీయ ముత్తరీయార్థం వస్త్రాభావే తదిష్యతే॥
(హేమాద్రి)

13. బ్రహ్మచారిణ ఏకం స్యాత్ స్నాతస్య ద్వే బహూని వా।
తృతీయ ముత్తరీయార్థం వస్త్రాభావే తదిష్యతే॥
(స్మృత్యర్థసారము)

14. వటోరేక ముపవీతం గృహస్థారణ్యవాసినోర్ద్వే
వస్త్రాభావే తృతీయ ముత్తరీయార్థం ధార్యమేక
మేవ యతీనాం స్యాదితి (గౌతమధర్మసూత్రం)

15. ఉపవీతం వటోరేకం ద్వేతథేతరయోస్మృతే।
ఏకమేవ యతీనాం స్యాదితి ధర్మవ్యవస్థితిః॥
(భృగువు)

16. యజ్ఞోపవీతేనైకేన జపహోమాదికం కృతం।
తత్సర్వం విలయం యాతి శిల్పాం కాం నోపతిష్ఠతే॥
(పరాశరుడు)

17. దశాష్టౌ వా గృహస్థస్య చత్వారి వనవాసినః।
ఏకైక ముపవీతం స్యాద్యతేశ్చ బ్రహ్మచారిణః॥
(పరాశరుడు)

18. పతితం త్రుటితం వాపి బ్రహ్మసూత్రం యదా భవేత్।
నూతనం ధారయేద్విప్రస్స్నాత్వా సంకల్పపూర్వకం॥
(పరాశరుడు)

20. యజ్ఞోపవీతమేకైకం ప్రతి మంత్రేణ ధారయేత్।
ఆచమ్య ప్రతి సంకల్ప్య ధారయేన్నానర బ్రవీత్॥
ఏక మంత్రేణ సంకల్పం కృత్వా యజ్ఞోపవీతకం।
ఏకస్మిన్ త్రుటితే సర్వం త్రుటితం నాత్ర సంశయః॥
(పరాశర స్మృతి)

21. సూతకే మృతకే క్షౌరే చండాలస్పర్శనే తథా।
యజ్ఞసూత్ర నవీనస్య ధారణం ప్రవిధీయతే॥
రజస్వలా శవస్పర్శే మ్లేచ్ఛాదీనాం తథైవ చ॥
(నారాయణ సంగ్రహము)

22. జాతకే మృతకే చైవ గ్రహణే చంద్రసూర్యయోః।
శూద్రస్య స్పర్శనే చైవ గతే మాసే చతుష్టయే।
నవోపవీతం ధార్యం చ పూర్వసూత్రం విసర్జయేత్॥
(ధర్మశాస్త్రం)

23. అథాతో యజ్ఞోపవీతక్రియాం వ్యాఖ్యాస్యామః।
బ్రాహ్మణేన తతుకన్యయా వా కృతం సూత్రమాదాయ।
భూరితి ప్రథమాం షణ్ణవతిం మినోతి। భువ ఇతి
ద్వితీయాం, సువరితి తృతీయాం మేలిత్వా। పలాశ
పత్రే సంస్థాప్య। ఆపోహిష్ఠేతి తిసృభిః, హిరణ్య
వర్ణాః శుచయః పావకా ఇతి చతసృభిః,
పవమానః సువర్జన ఇత్యేతేనానువాకేన
సావిత్ర్యాభిషిచ్య। వామహస్తే కృత్వా
త్రిః సంతాడ్య। భూరగ్నిం చేత్యేతైస్త్రిభిర్వా
లితం కృత్వా। భూర్భువః స్వచ్చంద్రమసం చేత్యే
త్యేన గ్రంథిం కృత్వా॥ (బోధాయన సూత్రం)

24. శుష్కే తౌ త్రుట్యం కార్పాసం న మారాయజీవభక్తి
కయా, బ్రాహ్మణ్యా సూత్రకారితం త్రిగుణీకృత్యై
కో గ్రంథిస్త్రిస్త్ర్యో త్సాతే కోయమానే నతం కృత్వా
న ఖర్వం న చాయతం (గౌతమధర్మసూత్రం)

25. ఆదిత్యా వసవో రుద్రా బ్రహ్మాయు రశ్వినౌ ధర్మరాట్।
ప్రయాగాదీని తీర్థాని గంగాద్యాః సరితస్తథా।
విష్ణోః పాదోదకే తీర్థే నిత్యం తిష్ఠంతి దేవతాః॥
(సాంఖ్యాయనుడు)

26. అగ్నిరాపశ్చ వేదాశ్చ సోమసూర్యౌ ౽నిలస్తథా।
సర్వే దేవాస్తు విష్ణోస్తు తీర్థే తిష్ఠంతి పాదజే॥
(ఆచార్యవంశం ~~[illegible]~~ ఋషయు)

27. ప్రభాసాదీని తీర్థాని గంగాద్యాస్సరితస్తథా।
విష్ణోః పాదోదకే తీర్థే వసంతి యతిరబ్రవీత్॥
(పరాశరుడు)

28. క్షుత్తే నిష్ఠీవనే చైవ దంతోచ్ఛిష్టే తథానృతే।
పతితానాంచ సంభాషే దక్షిణం శ్రవణం స్పృశేత్॥
(పరాశర స్మృతి)

క్షుత్తే = తుమ్మినప్పుడు; నిష్ఠీవనే = ఉమ్మివేసినప్పుడు;